

Rajniki

Albert Sič — njegovo življenje in delo

Boris Orel

Letos julija (1951) je minilo že dve leti, odkar je umrl v Ljubljani profesor Albert Sič, za prof. dr. Matijo Murkom najstarejši slovenski etnograf. Ob njegovi smrti je bila redakcija II. letnika Slov. etnografa (1949) že zaključena, pa se zategadelj v tem letniku spominjamo zaslužnega slovenskega etnografa s člankom, ki noče biti samo spominsko nekrološki, kakor je ob takih prilikah običajno, temveč skuša nakazati prve osnove za večjo monografsko razpravo.

I.

Albert Franc Sič je bil rojen 22. februarja 1865 v Ljubljani. Njegovega očeta Martina Siča je iz Podkarpatske Rusije vojaška služba zanesla v Ljubljano, kjer se je poročil s Frančiško Sušteršič, hčerko učitelja.¹ Martin Sič je po izstopu iz vojaške službe služboval kot sodnijski nameščenelec najprej v Ljubljani, potem pa v Trziču, Ložu in nazadnje zopet v Ljubljani, kjer je s svojo družino stanoval v Trnovem v hiši, ki je bila last materine sestre Lože. To je hiša št. 3 pri Kramarju v Vogelni ulici.

Albert Sič je po četrtem razredu realke napravil izpit za vodjo zemljiške knjige na sodišču v Ložu na Notranjskem. V tej službi je malo časa zdržal, kajti kmalu se je odločil, da bo nadaljeval študij na realki. Ko pa je dovršil peti razred realke (1886), je vstopil v drugi letnik ljubljanskega učiteljskega, k čemur ga je pregovoril učitelj Poklukar, poleg tega pa je tudi sam spoznal, da bi utegnil imeti večje veselje z vzgojiteljskim poklicem kakor pa s stvarbarstvom, za katerega se je navduševal na realki. Albert Sič je l. 1889 maturiral na učiteljsku v Ljubljani in še istega leta je bil imenovan za učitelja na ljudski šoli v Št. Vidu pri Ljubljani. Z njegovim prizadevanjem je bila v Št. Vidu kmalu ustanovljena obrtnonadaljevalna šola, na kateri je z uspehom poučeval risanje, umetno-obrtno mizarstvo (izdelovanje načrtov) itd. Za pouk na obrtno-nadaljevalni šoli v Št. Vidu se je Sič usposobil z neumornim zasebnim študijem, z raznimi tečajji in izpiti. Tako je l. 1890 dovršil na Dunaju tečaj za rokotvorni pouk za dečke, l. 1894 je na državni obrtni šoli v Gradcu dokončal tečaj za učitelje risanja na obrtnonadaljevalnih šolah, l. 1895 pa je napravil v Ljubljani izpit za pouk na meščanskih šolah (matematično-tehnična skupina).

¹ Življenjske in razne druge podatke mi je dal prof. Franjo Sič, sin pok. prof. Alberta Siča. Nekaj podatkov sem dobil tudi od Antonije Sič roj. Vodnik, druge žene prof. A. Siča, od prof. dr. Pavla Karlina ter od prof. dr. Rudolfa Močeta. Vsem imenovanim se za njihovo pomoč najlepše zahvaljujem. — Razen tega sem nekaj podatkov črpal iz prepisa sestavka, ki ga je pok. prof. Sič napisal o sebi in svojem delu za Slovenski biografski leksikon.

L. 1899 je bil Albert Sič imenovan za učitelja na mestni višji dekliški šoli v Ljubljani, ki se je kasneje pretvorila v licej, nato pa v žensko realno gimnazijo. V času službovanja na tej šoli se je Sič še nadalje izobraževal. L. 1906 je v Burghausenu in Wasserburgu na Bavarskem dovršil tečaj za pokrajinsko risanje in slikanje, l. 1907 je napravil pri Mahru v Ljubljani izpit iz trgovskega knjigovodstva, l. 1909 pa je v Brunecku na Tirolskem dokončal tečaj za pokrajinsko risanje in slikanje ter portretno risanje. Na višji dekliški šoli, oziroma liceju in potem na ženski realni gimnaziji je Sič poučeval razne predmete: prostoročno risanje, matematiko, fiziko, vzgojeslovje, prirodoznanje in opisno geometrijo. L. 1900 je bil na tej šoli osnovan trgovski tečaj, čigar razrednik je bil Sič ves čas službovanja na dekliški šoli. V tem tečaju je poučeval trgovsko aritmetiko, trgovsko korespondenco in prva leta tudi stenografijo in strojepisje. Dne 4. marca 1919 je tedanje poverjenišvo za uk in bogočastje v Ljubljani podelilo Albertu Siču naslov profesorja.

Ko je bil Sič upokojen, ni prenehal s poukom. Šele 10. januarja 1935 je v 70. letu svoje starosti dal šoli slovo.

II.

Prof. Albert Sič je menda prvi pisatelj slovenskih učbenikov za naše trgovsko šolstvo. V letih 1911—1925 je napisal več učnih knjig, med njimi *Trgovsko računstvo za dvorazredne trgovske šole*, *Trgovsko računstvo v 3 delih za trgovske nadaljevalne šole*, *Trgovsko računstvo za trgovske pripravljalne tečaje in Računske naloge za trgovske šole*. S sodelovanjem svojega sina prof. Franja Siča je izdal *Trgovsko korespondenco za dvorazredne trgovske šole*, medtem ko mu je v rokopisu ostalo *Obrtno računstvo za obrtne nadaljevalne šole*.

Od l. 1918 do l. 1928, torej deloma v istem času, pa je Albert Sič razvil svojo delavnost v mnogo večji meri na drugem in sicer etnografskem področju. Prvo njegovo delo s tega področja so *NARODNE VEZENINE NA KRANJSKEM*, I.—IV. del, natisnila in založila I. g. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, Ljubljana 1918.² Narodne vezenine na Kranjskem so zbirka gorenjskih in belokranjskih, belih in pisanih vezenin, reproduciranih v barvnem kamnotisku. Zbirka je v zvezkih izhajala v neurejenem prehodnem času 1918/19, I. in II. del sta izšla še v Avstriji, III. in IV. del pa v Jugoslaviji. Poglejmo, kaj vse vsebuje zbirka, saj si o tem niti etnografi niso včasih na jasnem.³ Zbirka ima 4 dele ali 22 zvezkov. Prvi del (I. do

² Tretji in četrti del Narodnih vezenin sta bila dotiskana v inozemstvu šele l. 1919 in sta prišla v prodajo decembra istega leta. Vendar zaradi tega še ne smemo celotnega dela navajati tako, kakor prof. Sič v svojih podatkih za Slovenski biografski leksikon, M. Gaspari v svojem članku o A. Siču (*Etnolog* X/XI) ali prof. dr. N. Zupanič v Stanojevičevi Narodni enciklopediji (IV. knj., str. 92), namreč z let. 1918—1919. Odločilno za citiranje je dejstvo, da je na ovitkih in na notranjih naslovnih straneh vseh 4 delov natisnato l. 1918 kot leto izdaje.

³ V *Narodopisju Slovencev*, I. knj., str. 43, je zbirka vsekakor pomanjkljivo citirana. Prvič ni naveden glavni naslov zbirke, drugič pa poleg gorenjskih in belokranjskih vezenin niso omenjene bele in pisane vezenine, t. j. III. in IV. del Narodnih vezenin.

4. zvezek) — Vezenine z Gorenjskega, obsega: 1. Avtorjevo pojasnilo z datumom avgusta 1917 na priloženem manjšem listu; 2. notranjo naslovno stran in uvod »K prvemu delu« s 3 foto-reprodukcijami; 3. 17 listov s 121 vzorci gorenjskih vezenin, posnetih z rjuh, prevlek za blazine, prtov in prtičkov, brisalk in rokavcev, ter izdelanih v raznih tehnikah: a) križasti vbod, b) kitasti in četverokotni (dunajski) vbod, c) enakostranična tehnika. — Drugi del (5.—7. zvezek) — Belokranjske vezenine, vsebuje: 1. notranjo naslovno stran in uvod »K drugemu delu« s 3 foto-reprodukcijami; 2. 14 listov s 122 vzorci belokranjskih vezenin, izdelanih v raznih tehnikah: štepanje, raličanje in tkaničanje. Vzorci so posneti z ženskih oblek (štepanje), rokavov in jalb (raličanje), otiračev-robcev, prtov in torbic (tkaničanje). — Tretji del (8.—17. zvezek) — Bele vezenine, ima: 1. notranjo naslovno stran in uvod »K tretjemu delu« z 2 reprodukcijama; 2. 19 listov s 141 vzorci belih vezenin na 35 tablicah. Ti vzorci so s peč, v manjši meri s prtov in prtičkov. Vezenine so izdelane največ v tehniki ploščatega, kitastega in vozličastega vboda. — Četrty del (18.—22. zvezek) — Pisane vezenine, pa končno obsega: 1. notranjo naslovno stran in uvod »K četrtemu delu« z 2 foto-reprodukcijama; 2. 11 listov z 78 pisanimi vzorci na 20 tablicah. To so vzorci naših raznobarnih vezenin na raznih prtih in prtičkih, izdelanih z različnimi vbodi.⁴

Še istega leta 1919, ko sta z zakasnitvijo dejansko izšla III. in IV. del Narodnih vezenin, je Sič izdal v založbi Tiskovne zadruge v Ljubljani knjižico O SLOVENSКИH NARODNIH NOŠAH. Ta knjižica je preurejeni in deloma razširjeni ponatis podlistkov, ki jih je Sič l. 1919 objavljial v Slovenskem narodu.⁵ V tem svojem drugem etnografskem delu opisuje Sič slovensko žensko in moško ljudsko nošo v 19. stoletju, in sicer: ljubljansko, ljubljansko-okoličansko, gorenjsko, belokranjsko, štajersko, prekmursko, koroško-ziljsko, tržaško-okoličansko, istrsko in beneško; temu opisu sledijo starejši opisi (F. di Toppo,⁶ Valvasor, Linhart, Hacquet, Hoff, Vodnik, Kordesch i. dr.).

⁴ K tem podatkom je ugotoviti še nekaj podrobnosti, ki so važne tako za splošno kakor za ožjo etnografsko bibliografijo. Za izdajo Narodnih vezenin na Kranjskem je Sič pripravil mnogo več gradiva, kakor ga je bilo objavljenega. Nekaj tega gradiva je bilo tudi že v tisku, vendar je bilo zaradi pomanjkanja papirja in prevelikih stroškov izločeno. Le-za prof. Siča je bilo izdelanih nekaj odtisov tega izločenega gradiva. Od tega gradiva pa je bilo odtisnjenih največ primerkov lista št. 21 (I. del), ki ga zasledimo v mnogih izvodih poleg rednih listov. V zapuščini prof. A. Siča je bil ugotovljen primerek Narodnih vezenin (sedaj last Etnografskega muzeja v Ljubljani), katerih I. del ima 26 listov s 181 vzorci, torej 9 listov preveč. Študijska knjižnica v Novem mestu pa hrani iz Sičeve zapuščine izvod Narodnih vezenin, čigar III. del ima 23 listov s 169 vzorci na 40 tablicah, torej 4 liste preveč. Vsi ti izvodi Narodnih vezenin iz Sičeve zapuščine so večinoma tiskani na boljšem tršem papirju.

⁵ Albert Sič, Nekoliko o naši narodni noši, Slov. Narod 1919, št. 75, 87, 88, 90, 91, 94, 95, 96, 98, 99 in 101.

⁶ F. di Toppo, ki ga navaja Sič po S. Rutarju, je lažni etnografski vir. Prim. članek M. Matičetovega v Slov. etnografu II, str. 70/71.

Naslednje delo Alberta Siča je prva »zbirka narodnih ornamentov« NARODNI OKRASKI NA PIRHIH IN KOZUHIH (Kr. zaloga šolskih knjig in učil v Ljubljani, tisk Tiskarne J. Blasnika nasl., Ljubljana 1922). Zbirka obsega dva uvoda »Narodni okraski na pirhih« in »Narodni okraski na kozuhih« v slovenskem, srbohrvatskem in francoskem jeziku, 10 listov s 123 vzorci okrašenih pirhov iz Bele krajine, Dolenjske, Notranjske, Škofje Loke in okolice ter 31 listov z raznovrstnimi okraski na kozuhih iz Bele krajine, škojeloške in kamniške okolice ter iz ljubljanskega muzeja. Okraski so reproducirani v barvnem kamnotisku.

NARODNI OKRASKI NA ORODJU IN POHIŠTVU (Kr. zaloga šolskih knjig in učil v Ljubljani, tisk Tiskarne J. Blasnika nasl., Ljubljana 1923) so prvi zvezek iz nadaljnje druge »zbirke narodnih ornamentov«. To Sičevo delo vsebuje poleg uvoda v treh jezikih 16 listov z raznobarnimi, večidel naslikanimi okraski na orodju in pohištvi, reproduciranimi v barvnem kamnotisku. Vzorci okraskov so z belokranjskih preslic in vreten ter s skrinj, zibk in drugega pohištva iz Polhovega Gradca, okolice Škofje Loke in drugod.⁷

Zbirkam narodnih ornamentov sledita dve sliki v barvnem kamnotisku: KMEČKA HIŠA NA GORENJSKEM in KMEČKA SOBA NA GORENJSKEM (Lit. Čemažar in drug v Ljubljani, založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani, 1923). Ti dve sliki v formatu 30,3 × 90,5 cm je Sič namenil za nazorni pouk v šoli ter ju je podrobno opisal v Učiteljskem tovarišu št. 1 od 3. I. 1924. Iz tega opisa posnemamo, da sta kmečka hiša in soba iz bohinjskega kota.

L. 1924 je Sič v okviru nove zbirke »Slovenski narodni slog« izdal kot prvi zvezek KMEČKE HIŠE IN NJIH OPRAVA NA GORENJSKEM (Založila in tiskala Zvezna tiskarna in knjigarna v Ljubljani, 1924). Zbirka obsega običajen uvod v treh jezikih, poseben uvodni list, na katerem sta reproducirani v barvnem kamnotisku in pomanjšanem merilu »Kmečka hiša na Gorenjskem« in »Kmečka soba na Gorenjskem«, to je prav isti sliki, ki ju je l. 1923 založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani, temu listu pa sledi 14 listov z risbami hiš, gospodarskih prituklin, hišnih sestavnih delov, oprave itd. Objavljeno gradivo je iz škojeloške in kranjske okolice.

V zvezi z navedenimi zbirkami je treba omeniti, da je Sič izdal več serij raznovrstnih razglednic: SLOVENSKI PIRHI (založba Marija Tičar, Ljubljana) in SLOVENSKE NARODNE VEZENINE IN APLIKACIJE v dveh serijah (založba Čemažar in drug, Ljubljana). Na teh razglednicah srečamo znane okraske iz objavljenih zbirk.

Dve leti ni Sič objavil nobenega večjega dela, šele l. 1927 je v založbi Učiteljske tiskarne v Ljubljani izdal SLOVENSKE NARODNE NOŠE, ki

⁷ Studijska knjižnica v Novem mestu hrani izvod Narodnih okraskov na orodju in pohištvi iz Sičeve zapuščine. V tem izvodu je na notranji strani ovitka prilepljen list, na katerem je prof. Sič dopolnil zbirko z zelo važnimi etnografskimi podatki. Ti podatki, katerih prepis ima tudi Etnografski muzej v Ljubljani, se nanašajo predvsem na provenienco orodja in pohištva, katerega okraski so upoštevani v zbirki, mimo tega pa na mere in letnice. Važen je popravek glede preslice na listu 4. Sič namreč pravi, da je spodnji del preslice ploščato narisan, a moral bi biti okrogel.

predstavljajo drugo izpopolnjeno izdajo brošurice o nošah iz l. 1919. V tej drugi izdaji je sodeloval akad. slikar Maksim Gaspari z osmimi slikami slovenskih ljudskih noš (gorenjske, zimske gorenjske, ljubljanske, belokranjske, štajerske, prekmurske, koroško-ziljske in tržaško-okoličanske noše), razen tega pa je v izpopolnjeni knjigi objavljenega še nekaj drugega slikovnega gradiva o naših nošah (A. Schreiberjeva skupina slovenskih noš po Goldensteinu, pet Goldensteinovih slovenskih noš ter sedem foto-reprodukcij ženskih pokrival in parte iz Bele krajine).

V Ženskem Svetu 1927 in 1928 (V. in VI. letnik, izdal Konsorcij »Ženski Svet« v Trstu, tiskala Tiskarna »Edinost« v Trstu) pa je našlo zavetje zadnje slikovno delo Alberta Siča: ZLATE AVBE, zbirka avbnih čel. To delo je raztreseno po krojnih prilogah dveh letnikov Ženskega Sveta in je med vsemi najmanj znano, zaradi česar naj se ga podrobneje dotaknemo. V to zbirko sodita predvsem uvodni članek »Avbe« in kratek komentar k slikam »Zlate avbe«, ki ju je Sič priobčil v tretji številki Ženskega Sveta 1927: članek na str. 85—88, komentar pa v besednem delu krojne priloge k isti številki. Vzorce avbnih čel kot glavni del te zbirke pa najdemo v krojnih prilogah k temle številkam Ženskega Sveta 1927: št. 3 (marec) ima 2 vzorca, št. 4 (april) 2, št. 5 (maj) 3, št. 7 (julij) 2, št. 8 (avgust) 2, št. 9 (september) 1, in št. 10 (oktober) 1 vzorec, skupno 13 vzorcev. — V Ženskem Svetu 1928 je Sič nadaljeval z objavljanim vzorcev za čela na avbah. Tako ima krojna priloga k št. 2 (februar) 2 vzorca, št. 3 (marec) 2, št. 5 (maj) 3, št. 6 (junij) 1, št. 7 (julij) 1, št. 8 (avgust) 1, št. 9 (september) 2, št. 10 (oktober) 1, št. 11 (november) 1, št. 12 (december) 1, skupno 15, oziroma 14 vzorcev, če upoštevamo, da je bil vzorec v krojni prilogi št. 7 (julij) ponovno objavljen v krojni prilogi št. 9 (september). V krojnih prilogah Ženskega Sveta 1927—1928 je torej objavljenih vsega skupaj 27 raznovrstnih vzorcev za avbna čela.* Vzorcni čelnikov so deloma posneti z avb v Etnografskem muzeju v Ljubljani, deloma pa so z avb na našem podeželju ter nam kažejo le osnovne okraske, ki so jih izrezovali iz tankega usnja ali lepenke (v starejših časih iz listov, narejenih iz bukovih gob) in nato vezli z zlato nitjo ali z zlatimi oz. srebrnimi zvitki. Mimo tega so na teh vzorcih obrisno označeni tudi tako

* Študijska knjižnica v Novem mestu hrani iz Sičeve zapuščine zbirko avbnih čel »Zlate avbe« v obliki mape, v kateri so na kartonskih listih nalepljeni posamezni vzorci avbnih čel, izrezani iz krojnih prilog Ženskega Sveta. V tej mapi je nalepljenih na kartonskih listih skupno 31 vzorcev, torej so 4 vzorci več, kakor jih je bilo objavljenih v Ženskem Svetu v krojnih prilogah. Bržčas so bili ti 4 vzorci pripravljani za tisk, vendar so bili izločeni ter v nekaj primerkih odtisnjeni le za prof. Siča. — K vzorcem avbnih čel je tudi pripomniti, da jih je Sič opremil s svojimi številkami. Tako imajo 4 v Ženskem Svetu neobjavljeni vzorci te številke: 1, 14, 26 in 28, objavljenih 27 vzorcev pa naslednje: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 29 (dvakrat objavljeni), 30 in 31. K vzorcju št. 6, objavljenem v krojni prilogi ZS št. 8 (avgust) 1927 naj pripomnimo, da je istoveten s št. 6 v zbirki avbnih čel, ki je v Študijski knjižnici v Novem mestu, toda le s to razliko, da ima vzorec v krojni prilogi v sredi rozeto s šestimi listi, vzorec na kartonskem listu v zbirki, shranjeni v Študijski knjižnici, pa dvoglavega orla.

imenovani »kupčki« ali »lečice« (folije), to je srebrne kapice, s katerimi so pri marsikaterih čelnikih pošili njih okrasne plastične oblike.

Z letom 1927/1928 je v glavnem zaključeno delo Alberta Siča na etnografskem področju. Kar je raznovrstnega drobnega dela iz let 1918/1928 ali iz časa po l. 1928, velja o njem na kratko reči, da ga po pomenu ni mogoče primerjati s sistematičnimi etnografskimi zbirkami vezenin, okraskov, noš, hiš in njih oprave. Nikakor ni naš namen, da bi v tem članku izčrpno navajali razne etnografske članke, risbe in slike, ki jih je Sič objavil v naših dnevnikih, v naših mladinskih in drugih časopisih, na priliko v Jutru, Slovenskem Narodu, Slovencu, tržaških Novicah, Učiteljskem Tovarišu, Vestniku Ljubljanskega velesejma, Zvončku, Vodnikovem koledarju, Etnologu in drugod.* Dva važnejša etnografska sestavka (opis noš v Slov. Narodu ter opis kmečke hiše in sobe v Učit. Tovarišu) smo že omenili, o nekaterih drugih člankih pa bomo spregovorili kasneje, ko bomo obravnavali Sičevo delo po l. 1928.

Naposled ne smemo pozabiti, da je Sič delal načrte za raznovrstne stavbe in pohištvo v domačem kmečkem slogu ter za razna umetnoobrtna dela. Tudi na to stran Sičeve praktične delavnosti se bomo še povrnili.

III.

Če hočemo pravilno oceniti pomen Alberta Siča za slovensko etnografijo, moramo poprej spoznati razne smotre njegovega dela na etnografskem področju.

Albert Sič je, kakor smo navedli, pisal učne knjige za naše trgovske šole. Našemu strokovnemu šolstvu je v tedanjih časih hudo primanjkovalo slovenskih učbenikov in Sič je s svojimi učnimi knjigami mnogo prispeval k rešitvi tega perečega vprašanja. Razen tega pa se je Sič zanimal za slovensko ljudsko umetnost, zbiral in izdajal je ljudske vezenine in okraske, ukvarjal se je torej s stvarmi, ki so zelo daleč od trgovskih števil. In vendar, če vzamemo dve Sičevi deli, na primer Trgovsko računstvo in Narodne vezenine, ter ju dobro premislimo, bomo našli, da je obema le nekaj skupnega, da ju je namreč z določenimi nameni pisal, risal in sestavljal pedagog. V prvem primeru učitelj trgovskega računstva, v drugem pa učitelj prostoročnega risanja.

* Podatke navajam iz Sičevega sestavka za Slov. biografski leksikon. Po tem sestavku tudi M. Gaspari našteva na koncu svojega članka o A. Siču (Etnolog X/XI, str. 98/99) njegova etnografska dela. Med drugim pod točko 11 omenja, da je Sič sodeloval s folklorističnimi podatki pri Stanojevičevi Narodni enciklopediji. Glede Sičevega sodelovanja pri omenjeni enciklopediji pa moramo ugotoviti, da je med sodelavci I. knjige ter na platnicah do 9. zvezka res naveden Albert Sič, medtem ko med sodelavci II., III. in IV. knjige ni več omenjen. Po vsem tem bi sodili, da je Sič sodeloval samo v I. knjigi imenovane enciklopedije. Toda če I. knjigo in še vse ostale natančno pregledamo, ne bomo našli v njih nobenega Sičevega prispevka. Kako je torej v resnici bilo s Sičevim sodelovanjem pri enciklopediji? Domnevamo, da je Sič poslal svoje prispevke uredništvu enciklopedije, med njimi vsekakor prispevek o slovenski ljudski noši. Ker pa uredništvu njegovi prispevki niso ugajali, so bili naprošeni drugi, da jih napišejo. Tako je Vurnik pisal o slov. ljudski noši, avbi itd., Mantuani pa o naši ljudski umetnosti.

Kako je Alberta Siča kot učitelja risanja zaneslo v etnografijo, nam dobro pojasnjuje Rudolf Molè, ko piše med drugim,¹⁰ da se je Sič v šoli jezil, ker je moral pri prostoročnem risanju dajati svojim gojenkam same tuje okrasne vzorce. Ta jeza ga je naposled spodbudila, da je začel pri pouku ornamentike uporabljati naše domače in slovanske motive. »Uspeh je bil krasen,« piše R. Molè, in »deklice so začele tudi pri ročnem delu posnemati narodne motive, pokazale drugim in Sičeve ideje so se začele širiti. Nadaljnja posledica je bila, da je začel Sič intenzivno zbirati material ter ga sistematično izdajati.« Pri tem pa seveda ni pozabil na pravi namen svojih zbirk. V pojasnilu, tiskanem na posebnem listu, Sič takole utemeljuje izdajo Narodnih vezenin na Kranjskem: »Da seznanim naš sedanji ženski naraščaj z domačo vezno umetnostjo iz minulih časov, sem sestavil to zbirko.« In malo dalje poudarja, da so predvsem naše šole poklicane, da zopet ožive narodno vezno umetnost, ter je naposled prepričan, »da bodo to z največjim veseljem storile naše zavedne učiteljice pri ročnih delih in da bodo narodne motive, te bisere naše narodne umetnosti, uporabljali tudi učitelji pri risanju.« S takimi besedami bi Sič svojih Narodnih vezenin verjetno ne bil mogel pospremiti v javnost, če bi ne bil že vedel, da je njegovo zbirko Deželni šolski svet za Kranjsko odobril kot pomožno knjigo za ženska ročna dela, tretji in četrti del pa tudi za pouk v risanju na ljudskih in meščanskih šolah, na moških in ženskih učiteljskih na Kranjskem ter na mestnem dekliškem liceju v Ljubljani.¹¹

Tudi v drugih Sičevih delih imamo opraviti s šolskovzgojnimi smotri, ki nam jih v dveh, treh primerih pojasnjuje avtor sam. Sliki »Kmečka hiša na Gorenjskem« in »Kmečka soba na Gorenjskem« sta bili napravljeni predvsem za šole ter naj bi pri nazornem pouku pomagali učencem obdelati staro slovensko kmečko hišo na Gorenjskem. Zbirko »Kmečke hiše in njih oprava na Gorenjskem« je Sič med drugim namenil našim tehničnim, obrtnim in

¹⁰ R(udolf) M(olè), profesor Albert Sič — šestdesetletnik, Slov. Narod od 22. II. 1925.

¹¹ Več razmnoženih izvodov te odobritve Deželnega šolskega sveta je bilo najti v zapuščini Alberta Siča. Akt je izdal K. k. Landeschulrat f. Krain dne 18. VI. 1917 s št. 3647 ter je bil naslovljen: 1. na vse okrajne šolske svete na Kranjskem, in 2. na ravnateljstva a) moških in ženskih učiteljskih v Ljubljani, b) privatnih ženskih učiteljskih na Kranjskem in c) mestnega dekliškega liceja v Ljubljani. Akt je bil izdan v nemškem jeziku ter ga je podpisal za deželnega prezidenta Kaltenegger. Pojasnilo, priloženo I. delu Narodnih vezenin, je datirano z avgustom 1917, pa je torej Sič že mogel vedeti za odobritev Deželnega šol. sveta, ko je pisal pojasnilo. Verjetno je bila od te odobritve odvisna izdaja samega dela.

Akt Deželnega šol. sveta osvetljuje še neko drugo vprašanje. M. Gaspari piše v svojem članku o A. Siču (Etnolog X/XI, str. 96), da je le-ta pri pouku ornamentike v času svetovne vojne gojil le naše in slovanske motive in da je moral pri tem ravnati zelo previdno, kajti tedanja šolska oblast je bila skrajno nemško nacionalna in bi tega ne dopuščala. — Ne zanikamo, da je bila tedanja nemška gospoda sovražno razpoložena nasproti Slovencem, toda prav akt Deželnega šol. sveta priča, da se je s to nemško sovražnostjo vsaj v nekaterih zadevah malo pretiravalo. Kako naj bi bil potemtaka odobril Dež. šol. svet Narodne vezenine kot pomožno šolsko knjigo? Seveda je treba priznati, da je del kulturnejših Nemcev bil sicer naklonjen naši ljudski kulturi, da pa je v njej najraje videl k r a n j s k e, ne pa slovenske vrednote.

obrtnonadaljevalnim šolam, kar zopet posnemamo iz njegovega uvoda. Prav tako sta zbirki »Narodni okraski na pirhih in kožuhih« in »Narodni okraski na orodju in pohištvu« uporabljivi več ali manj pri pouku prostoročnega risanja in še marsikje drugod, čeprav avtor v svojem uvodu o tem ne govori.

Svoje zbirke povezuje Sič seveda z nadaljnjimi smotri izven šole, kajti šolski pouk ne more biti sam sebi namen. Pri tem gre avtorju za uporabo etnografskega gradiva iz njegovih zbirk v samem življenju, to je pri umetno-obrtnih izdelkih in raznih predmetih domače potrošnje. Tako pravi Sič v svojem pojasnilu, priloženem I. delu Narodnih vezenin, da »se dajo narodni ornamenti prav hvaležno uporabljati pri ženskih oblekah, perilu, preprogah, torbica in drugod« in da »se celò pri pohištvu moremo z narodnimi motivi okoristiti kar najuspešneje«. Dalje je v pripombah k risbam avbanih čelnikov v Zenskem Svetu izraženo upanje, da bodo izvežbane vezilje znale uporabljati te vzorce tudi za druge predmete, n. pr. za prte, bluže, torbice.

Posebni praktični razlogi so narekovali Siču, da je izdal zbirko »Kmečke hiše in njih oprava na Gorenjskem«. V uvodu k tej zbirki avtor najprej ugotavlja, da je naš domači stavbni in pohištveni slog, zlasti gorenjski, postal tako priljubljen, da se gradijo v tem slogu nova poslopja, medtem ko se notranji prostori opremljajo s kmečkim pohištvom. Takoj nato pa priznava, da je zaradi tega sestavil to zbirko, da poda nekaj gradiva, ki se potrebuje pri snovanju načrtov te vrste.

Sič pa se ni zadovoljil samo z zbiranjem in podajanjem gradiva o kmečki hiši in njeni opravi. Šel je dalje ter je tudi sam začel načrtovati notranjščine kmečkih »hiš« v meščanskih sobah in razno »kmečko« pohištvo. S tem je praktično pokazal, kako se vsi ti vzorci, ki jih je izdal v zbirki, razni okraski in sestavni deli uporabljajo. Tega dela je Sič silo mnogo opravil ne le v svoji delovni dobi, temveč tudi v času po l. 1928, ter še nimamo trenutno o njem nobene evidence in zategadelj tudi nobene prave slike. Iz zbirke »Kmečke hiše in njih oprava na Gorenjskem« nam je znan »domači kotiček« v vili M. Goriška pri Sv. Lenartu v Slov. Goricah, medtem ko Gaspari v svojem članku o Siču¹² na kratko poroča, da ima F. Dolenc v svojem gradu Pred-dvoru nad Kranjem ter na svojem domu v Škofji Loki več sob, opremljenih po Sičevih načrtih.

Ta stavbarska oziroma umetnoobratna delavnost pa pravzaprav ni tako nova stran v Sičevem življenju, da bi presenečala. Zanimanje zanjo najdemo že v njegovi mladosti, prave začetke pa v prvih letih učiteljevanja. Kakor vemo, se je Sič že v času svojega študija na realki ogreval za stavbarstvo, kateremu pa se kasneje, ko se je posvetil učiteljskemu poklicu, ni odpovedal. V njem je celò dosegel tako stopnjo usposobljenosti, da je mogel pripravljati za mojstrski izpit ljubljanske stavbenike¹³ ter da so mu zaupali v izdelavo načrte za razne stavbe v Ljubljani in na podeželju, tako za stanovanjske hiše, gospodarska poslopja, trgovine, kakor za cerkve in šole. O njegovem delovanju v obrtni stroki vemo dalje, da je že na obrtnonadaljevalni šoli v Šent

¹² Etnolog X/XI, 1937/39, str. 98.

¹³ Med drugim stavbenika Simona Treo-ta in Al. Acceta. Ta dva sta poverila Siču v izdelavo največ načrtov za razne stavbe.

Vidu pri Ljubljani poučeval umetno mizarstvo. Če se je v Št. Vidu in okolici s časom razvilo mizarstvo v taki meri, kakor redkokje drugod, je to nedvomno predvsem Sičeva zasluga. Iz umetnoobrtne stroke je treba posebej omeniti njegove načrte za razne cerkvene sestavne dele. Med drugim je Sič l. 1897 izdelal osnutek glavnih vrat za cerkev v Šmartnem pod Šmarno goro, kar bo menda novost za našo umetnostno zgodovino.¹⁴

Ker so z vezeninami opremljeni mnogi deli ženske noše, je zbiranje vezenin Siča povsem naravno privedlo k ljudskim nošam. Njegovo zanimanje za našo ljudsko nošo pa nam zopet odkriva dvojce smotrov: prvi je poučnovzgojni, drugi pa praktičnoocenjevalni. Takoj po prvi svetovni vojni in deloma že prej je na raznih narodnih prireditvah bolj ko kdaj prišla v modo praznična slovenska ljudska noša, tako imenovana »narodna noša«. Ljubljanske meščanke so se rade oblačile predvsem v gorenjski kroj ženske ljudske noše z avbo ali zavijačo. Raznih sestavnih delov gorenjske ženske noše je že tedaj močno primanjkovalo, medtem ko je bila pravilna moška noša že velika redkost. V tej stiski so se ljubljanske modistke lotile med drugim izdelovanja avb, zavijač in zlasti raznih čelnikov. Njihovo delo pa večidel ni bilo pravilno. S potvarjanjem raznih delov naše noše, v prvi vrsti čelnikov, so šle tako daleč, da sta B. Račič in M. Gaspari bila prisiljena, napisati v Slov. Narodu od 6. III. 1919 krajši podlistek, v katerem sta zastavila besedo »v obrambo slovenske narodne noše«. Imenovala sta nekaj poznavalcev slovenske ljudske noše (Sič, Sadnikar, Gaspari) ter pristavila: Kdor kaj kupuje (namreč nošo ali njene posamezne dele), naj vpraša veččaka. — Ze 29. marca 1919, torej 23 dni po objavi Račičevega in Gasparijevega članka, pa začne Sič v Slov. Narodu objavljati svoj poučni opis slovenskih ljudskih noš, ki je bil še istega leta ponatisnjen v posebni knjižici. V predgovoru k prvi izdaji potrjuje Sič, da je zato opisal nekaj tipov naših narodnih noš, da se preprečijo nadaljnje samovoljne kompozicije in samolastni izumi, medtem ko v uvodu k obema izdajama pojasnjuje, da si zaradi tega dovoljuje podati kratek opis posameznih delov obleke, ki tvorijo našo žensko narodno nošo, ker je iz nastopov našega ženstva v narodnih nošah videti, da je še dosti žena in deklet, ki ne poznajo pristne narodne noše. — Povsem je razumljivo, da je nastopal Sič končno tudi v vlogi ocenjevalca ljudskih noš. »Ob svečanih prilikah, kongresih in raznih prireditvah je Sič s svojim strokovno poljudnim znanjem ocenjeval in razvrščeval nastop narodnih noš.«¹⁵

Pri raznih namenih in stremljenjih, ki jih razbiramo iz Sičevih del, gre v glavnem, kakor smo videli, za vključitev starih vrednot slovenske ljudske kulture v šolo in življenje, gre za uporabo starega v novem. Napačno bi bilo, vso to smotrnost obravnavati kot zadevo, ki se tiče izključno Siča in nima nobenega stika s časom. Prav nasprotno: vsi ti smotri so tesno povezani z važnimi zgodovinskimi dogodki v življenju slovenskega naroda. Razumeti v poslednjem bistvu Siča in namene njegovih zbirk, pomeni, razu-

¹⁴ Osnutek je v arhivu Etnografskega muzeja v Ljubljani, daroval mu ga je prof. Franjo Sič. Zelo obžalujemo, da so vse take in podobne načrte po Sičevi smrti uničili.

¹⁵ Gaspari, A. Sič, Etnolog X/XI, str. 97.

meti narodnopolitični in kulturni položaj slovenskega naroda v tedanjem zgodovinskem času. To je bil čas prve svetovne vojne 1914—1918, čas majniške deklaracije, narodnih taborov, razpada avstro-ogrske monarhije in konca tisočletnega nemškega gospostva, čas rojstva Jugoslavije in prvih let življenja v novi državi. Tedaj je bilo treba dvigniti narodnopolitično zavest slovenskega naroda in ta težnja je našla v Siču primerne strokovno usposobljenega človeka, ki je svojo nalogo opravil na etnografskem področju, to je na tistem važnem kulturnozgodovinskem področju, ki more bolj kot katero koli drugo spomniti narod na njegovo lastno podobo, kakor se kaže v stari ljudski kulturi. Zatorej Sičeve zbirke niso namenjene le običajnemu šolskemu pouku v risanju ali ročnih delih, tudi ne neki formalni pozitivni umetnoobratni izdelki z okraski iz ljudske umetnosti itd. Če gledamo te stvari v luči tedanje politične in kulturne stvarnosti našega naroda, gre pri tem dejansko za mnogo več: S pristnimi domačimi vzorci pregnati slabe tuje izdelke, zbuditi zanimanje za domači slog in z njim obogatiti meščansko arhitekturo,¹⁶ oživiti ljudske običaje in prave ljudske noše, skratka dvigniti zaklade ljudskokulturne tvornosti in z njimi obuditi ljubezen do našega starega ljudskega izročila. V oživljenih in obnovljenih pojavih ter oblikah stare ljudske dediščine naj bi narod spoznal sam sebe in s tem odločilno okrepil svojo samozavest, ki jo potrebuje v novem svobodnem življenju.

Tedanja kritika se je dobro zavedala pomena Sičevih del v narodnopolitičnem in kulturnem pogledu. Josip Mantuani, ki je pri nas Siča največ ocenjeval, priznava že takoj ob Narodnih vezeninah, da so le-te pošteno in strokovnjaško narodno delo in da se je Sič poprijel dela v času, ko so naš narod najbolj potiskali k tlom. »Ko so nam odrekli pravico do golega življenja, — kam še do narodnega obstanka! — takrat je začel objavljati naša narodnokulturna dokazila.«¹⁷ In dalje pravi Mantuani ob zbirki okrasov na pirhih in kožuhih med drugim, da gre za to, da pride poznavanje domačega ornamenta v zvesti spomin najširših plasti in da bo samo na ta način mogoče, da spoznavamo svojo kulturno last.¹⁸ Celó avstrijski etnograf Michael Haberlandt ugotavlja ob Narodnih okraskih na pirhih in kožuhih, da je bolj ko kdaj od konca vojne, ki je nasledstvenim državam prinesel samostojno narodno življenje, živ v tem delu smisel za tradicionalno ljudsko blago.¹⁹

Maksim Gaspari piše v svojem članku o Siču, ki smo ga že večkrat navajali in se nanj sklicevali, da v novejšem času lahko po vsej pravici imenujemo Alberta Siča »krmarja slovenskega narodopisja«, kajti z veliko vneto se bavi in zanima za vse, kar je izdelalo in gojilo naše ljudstvo v pretekli in sedanji dobi.²⁰ Menim, da moremo to imenovanje, to označbo Alberta Siča najboljše razumeti in pojasniti šele po vsem tem, kar smo povedali o Sičevih

¹⁶ Prim. St. Vurnik, Kmečka hiša na južnovzhodnem pobočju Alp, Etnolog IV, 1930/31, str. 32.

¹⁷ Dom in Svet, XXXII/1919, str. 239.

¹⁸ Dom in Svet XXXV/1922, str. 192.

¹⁹ Wiener Zeitschrift für Volkskunde, 28. Jhrg. 1923, Heft 2 str. 31.

²⁰ Gaspari, A. Sič, Etnolog X/XI, str. 96.

delih in njihovih smotrih. Sič je namreč v slovenskem kulturnem življenju resnično krmar ravno v tem pogledu, kako je vso to raznovrstno ljudsko-kulturno dediščino v obliki vezenin, okraskov, noš, hiš in njene oprave privedel v pravi zgodovinski čas, jo v njem obudil in ji skušal določiti novo funkcijo, nov višji smisel. Sič svojega dela v tej smeri nikakor ni dokončal, mogli bi tudi marsikaj poučnega povedati k vprašanju, koliko so se njegova prizadevanja obnesla v našem življenju. Ali ne glede na to, ne glede na prave smotre njegovega dela, pa je naposled jasno, da imajo njegove zbirke velik pomen za slovensko etnografijo.

IV.

Albert Sič je imel izdajo zbirk z vezeninami in raznimi okraski v mislih že v letih pred prvo svetovno vojno.²¹ Tako se je verjetno že v prvem desetletju tega stoletja moral več ali manj načrtno zanimati za ljudsko ustvarjalnost.

Slovenska etnografija se v tedanji dobi (1900—1917) razvija v precejšnji meri pod vplivom Štrekljevega in Murkovega dela, deloma pa že ubira pota v nova, doslej zanemarjena področja. Kakor na eni strani prevladuje v delih Kotnika, Lokarja, Šašlja i. dr. še zanimanje za kmečko hišo, ljudsko pesem, pripovedko, pregovor, običaj in drugo podobno ljudsko blago, tako se na drugi strani po zaslugi muzealcev in drugih kulturnih delavcev (Schmid, Kronfus, Wester, Mantuani, Jovan, Lokar i. dr.) pričnjata v naši etnografiji skromno uveljavljati ljudska umetnost in domača obrt. V*to zadnjo skupino bi sodil v nekem pogledu tudi Ivan Merhar, ki svoj članek o umetnosti na kmetih takole pomenljivo zaključuje: »Casi kmetijske umetnosti ginejo, glejmo, da zberemo, da konca ne vzamejo.«²² Tedaj so bili torej že zelo kritični trenutki za ljudsko umetnost na našem podeželju. Slovenski etnografi so se sicer zdramili precej pozno, vendarle še v času, ko je bilo mogoče vsaj nekaj rešiti. Tako je W. Schmid še pravi čas rešil za muzej poslikane panjske končnice, poleg tega pa je zbral še nekaj drugih ljudskih umetniških izdelkov in o njih poročal. Naj omenimo preslice z gorenjskih kolovratov, modele za mali kruhek, pisanice, vezenine itd. Za Schmidom je J. Mantuani v veliki meri skrbel za ljudsko umetnost in nošo v ljubljanskem muzeju. Kot značilnost, ki ima svoje razumljive vzroke, je treba navesti, da so tedaj večidel obravnavali pri nas ljudsko umetnost z ožjega kranjskega, ne pa s celotnega slovenskega področja. Nemeck Kronfus je pisal o ljudski umetnosti na Kranjskem, Schmid pa o kranjski narodni umetnosti. Mimo tega je važno, da ti prvi etnografski spisi in muzejska poročila o »kranjski« umetnosti (prim. Poročilo Deželnega muzeja Rudolfinum v Ljubljani za l. 1906, dalje Carniola 1908 i. dr.) prinašajo prve reprodukcije risb in slik raznih naših ljudskih umetniških predmetov. To slikovno gradivo je raznega značaja in je bilo v nekaterih primerih izdelano le v zasilne ilustrativne namene.

²¹ Ustno sporočilo prof. dr. R. Moleta.

²² Ivan Merhar, Umetnost na kmetih, Ilustrovani narodni koledar 1907.

Ko se je torej Sič pričel zanimati za ljudske vezenine in različne okraske, je bilo v slovenski etnografiji za ljudsko umetnost že nekaj storjenega. To pa so bili v vsakem pogledu tako skromni začetki, da se je Sič mogel po njih zelo malo zgledovati. Zanj je bilo seveda odločilno dejstvo, da je tedaj v naši etnografiji še manjkalo slikovnega gradiva, ki ga je iskal za svoje namene. Zaradi tega je sam moral začeti z načrtnim zbiranjem ustreznega gradiva, kar pa je pomenilo, da se je podal na etnografsko pot, čeprav ni s svojim delom, kakor vemo, zasledoval nobenih znanstvenih etnografskih ciljev.

Predvsem so bili njegovi neposredni stiki s terenom, z našim kmečkim podeželjem, zelo živi in plodonosni. Iz njegovih zbirk posnemamo, da je potoval zlasti po Gorenjskem. Mnogo je risal v Škofji Loki, Polhovem Gradcu, Kranju, Kamniku in v okolici imenovanih krajev. Manj se je mudil v Bohinju in drugod na Gorenjskem. Dalje je bil v Beli krajini, in sicer v krajih proti Poljanam, nedaleč od Vinice (Špeharji, Vrh, Daljne Njive), vendar je treba ugotoviti, da sta mu največ gradiva iz Bele krajine zbrala Franc Lovšin, nadučitelj z Vinice, in Poldka Bavdkova, učiteljca na Vinici. F. Lovšin je poslal Siču mnogo podatkov o belokranjskih vezeninah in kožuhih, opisal mu je preslice, vretenca in ljudsko nošo iz Bele krajine,²³ P. Bavdkova pa mu je posodila svojo bogato zbirko belokranjskih vezenin. V Ljubljani so se zelo obnesli njegovi pogostni stiki s Kranjskim deželnim muzejem. Kakor posnemamo iz pojasnilnega lista, priloženega Narodnim vezeninam, je Siču mnogo pomagal ravnatelj muzeja Josip Mantuani, ki mu je dal na razpolago vso muzejsko zbirko vezenin ter mu jo pojasnil. Mantuani je sodeloval tudi pri drugih Sičevih zbirkah. Dragocena je bila prav tako pomoč, ki jo je Siču nudil župnik Ivan Vrhovnik. Le-ta mu je priskrbel več vezenin, pomagal je z nasveti, za »Slovenske narodne noše« pa mu je v svoji knjižnici zbral mnogo gradiva o nošah.²⁴ Končno si je Sič precej gradiva nabral tudi v domačem rodbinskem krogu. Njegova mati mu je na priliko opisala ljubljansko nošo,²⁵ marsikaj tehtnega iz starih časov pa je zvedel od ženine matere, ki je bila doma v škofjeloški okolici. — Iz vsega tega je razvidno, da je Sič sicer res zbiral gradivo za svoja dela, da pa moremo govoriti o neposrednem in posrednem zbiranju gradiva. Imel je nekaj važnih sodelavcev (Mantuani, Vrhovnik i. dr.), ki so gotovo v marsičem vplivali na njegovo delo, kar pa je bilo etnografskemu značaju njegovih zbirk samo v korist.

Sič je torej po svoje hodil po etnografskih zbiralnih potih, katerih rezultat so zbirke raznega gradiva. Če te zbirke, ki smo jih podrobneje navedli v drugem poglavju, kritično pregledamo, moramo ugotoviti, da njih avtorja zanima predvsem zunanja podoba, ki jo kaže ljudski predmet, ali če se še

²³ Antonija Sič roj. Vodnik, vdova po pok. A. Siču, je podarila Etnografskemu muzeju pismo Franca Lovšina z dne 25. I. 1919, v katerem so opisani razni deli ženske belokranjske noše iz Poljan. Te podatke je Sič porabil za svoj opis Slovenskih narodnih noš. Hkrati pa to pismo priča, da je Sič še pred objavo Račić-Gasparijevega članka v Slov. Narodu od 6. III. 1919 mislil na daljši spis o slovenskih ljudskih nošah.

²⁴ Sič, Slov. narodne noše, str. 5.

²⁵ Sič, Slov. narodne noše, str. 5.

jasneje izrazimo, da ima njih avtor oči za okrašeni del ali lepotni sistem določenega uporabnega predmeta iz ljudskega življenja, da ga kajpada zanjima, kako ljudski okras učinkuje na pohištvo, v hiši in naravi, da pa pri tem druge interese več ali manj pušča v nemar. Mogli bi na kratko reči, da so ljudski okras, ornament, tisti sestavni deli raznih predmetov, ki jih je Sič kot estetik zbiral, to je prerisoval ali preslikaval s tkanin, lesa, kože itd. Glavna vsebina njegovih zbirk so torej podobe, barvni posnetki in risbe raznih okraskov: vezilnih s tkanin, vezilnih ali aplikacijskih s kožuhov, raznobarnih z lesenih predmetov (skrinj, posteljnjakov, zibk, orodja) ter pirhov, medtem ko so v neznatni meri upoštevani leseni izrezljani ali iz železa oblikovani predmeti ter navsezadnje hiša s svojo zunanjsčino in notranjsčino kot primer praktične uporabe okrasja.

Prava dokumentarna in zares znanstveno uporabna etnografska risba in slika, ki bi bilo treba njuno problematiko o prvi priliki obširneje obravnavati, je bistveno drugačnega značaja kakor umetniška slikovna ali risarska stvaritev. S tem seveda ne zanikamo, da more za etnografijo biti sprejemljiva tudi umetnina, če le-ta zaradi svojih stilnih lastnosti primerno nazorno predstavlja svoj etnografski predmet. Sičeva risba ali slika prav gotovo ni nobeno umetniško delo, kar tudi noče biti, ima pa zato na drugi strani mnogo odlik dobre etnografske ilustracije. Mnogi tečaji, med njimi zlasti tečaj za risanje na obrtnih šolah, poučevanje risanja v šoli, mimo tega pa dolgoletna praksa tehničnega risanja pri načrtovanju raznih zgradb, notranjščin kmečkih sob in pohištva, so usposobili prof. Siča za dobro etnografsko risanje in slikanje. Pri takem delu je odločilno, da gledaš na etnografski predmet ne kot umetnik, marveč kot tehnik, umetni obrtnik, posebno pa kot etnograf, ki je pozoren na vsako najmanjšo podrobnost.

Zato je razumljivo, da je Sič svoje delo opravil z izredno natančnostjo in, kar je važno, z velikim smislom za pristnost ljudskega izročila, zaradi česar je slikovno gradivo v njegovih zbirkah dragocenega dokumentarnega značaja in kot takšno ne glede na razne smotre velikega pomena tudi za slovensko etnografijo. Razen tega velja poudariti, da je slikovno gradivo, zbrano v Sičevih delih, popolnoma novo v naši etnografiji. Če se vprašamo, kaj smo pred Sičem vedeli na primer o naših vezeninah, kaj o okraskih na pirhah in kožuhih, na orodju in pohištvo, kaj o hiši in njeni notranji opremitvi, moremo šele tedaj pravično oceniti etnografski pomen slikovnega gradiva v Sičevih zbirkah. Sič je dejansko posvetil v nova področja slovenske ljudske umetnosti, oziroma ljudske umetne obrti, in treba je odkrito priznati, da smo z njegovimi slikovnimi zbirkami šele pričeli v naši etnografiji polagati osnove za proučevanje slovenske ljudske umetnosti. — Razni oziri na šolo, na praktično uporabo gradiva, so še najočitnejši v I. in II. delu Narodnih vezenin ter nikakor ne motijo (prim. razstavno mrežo, na kateri je izveden ornament, dalje dosledno rdečo ali modro barvo ornamenta itd.).

Poučno je primerjati Sičeve zbirke z Grebenčevim delom »Moderno slovensko pohištvo po narodnih motivih« (Ljubljana 1938). Sič je predstavil okraske in predmete v njihovi izvirnosti, Grebenec pa je nasprotno z »narodnimi motivi« že svobodno razpolagal, jih prenašal z enega predmeta na

drugega ter je tako pokazal njih praktično uporabo. Zaradi tega imamo pri Grebencu opraviti z novimi motivi, ki so kot gradivo izgubili svojo pravo vrednost za etnografijo.

Z izjemo »Slov. narodnih noš« vsebujejo Sičeve zbirke slikovno gradivo z raznih etničnih področij bivše Kranjske, zlasti seveda z Gorenjskega in iz Bele krajine. Značilno je, da so Narodne vezenine na Kranjskem naslov prvega Sičevega dela, ki je bilo zasnovano še v času bivše avstro-ogrske monarhije. Pri naslednjih delih, ki so že izhajala v Jugoslaviji, Kranjska sicer izgine iz naslovov, vendar vsebina jasno govori, da se gradivo nanaša na področja bivše Kranjske. V tem, da se Sič omejuje zgolj na ta del slovenskega ozemlja, se sklada z usmerjenostjo muzejskega kroga naših etnografov iz prvih desetletij tega stoletja. Kakor je znano, so ti etnografi bistveno vplivali tudi na razvoj etnografskega oddelka Kranjskega deželnega, oziroma Narodnega muzeja, iz katerega se je l. 1923 osnoval samostojni Etnografski muzej.

Naslednje, nič manj važno vprašanje za etnografijo je, kako je Sič uredil svoje zbirke slikovnega gradiva. Priznati je treba, da bi se bil mogel pri ureditvi ozirati samo na šolo in na praktično uporabo gradiva v življenju, toda ravno višjim narodnopolitičnim in kulturnim smotrom njegovega dela, njegovemu velikemu smislu za ljudsko izročilo se imamo zahvaliti, da so zbirke tako urejene, da mnogo bolj ustrezajo etnografiji in njenim interesom kakor pa raznim praktičnim momentom uporabe. Sič je uredil svoje gradivo v zbirkah glede na snov oz. predmet, na katerem je okras, ter po pokrajinskih področjih. Tako imamo vezenine na Kranjskem, okraske na pirhih in kožuhih, na orodju in pohištvu, na avbnih čelnikih. Poznamo pa hiše in njih opravo na Gorenjskem. Tudi ožja notranja ureditev gradiva je ali stvarna ali pa regionalna. Za etnografijo je torej pomembno, da so Siču večidel narekovali ureditev zbirk pristni predmeti in njih provenienca, ne pa neki momenti iz nove praktične uporabe ljudskega izročila.

V tesni zvezi z ureditvijo slikovnega gradiva je besedilo v Sičevih zbirkah. Besedilo pomaga urediti gradivo, predvsem pa je njegova naloga, da gradivo pojasni. V besedni (in številčni) del zbirk, ki je znatno manjši od slikovnega, sodijo uvodi, razne pripombe, merila, številke vzorcev in podobno. V uvodih avtor marsikaj opisuje in pojasnjuje, med drugim okrasne motive, tehniko, ljudsko rabo itd. Ti uvodi so tudi za etnografijo poučni, saj je v njih mnogo podatkov tehtnega zgodovinskega značaja, mimo tega pa prvič govore o stvareh, o katerih v etnografiji še nismo spregovorili. Morda bi kot pogloblitno pomanjkljivost deskriptivnega besedila v Sičevih zbirkah navedli, da je provenienca objavljenega gradiva presplošno označena, ponekod pa še ti splošni podatki manjkajo. V tem pogledu še najbolj ustrezajo »Hiše in njih oprava na Gorenjskem«, kjer je zelo točno navedeno, od kod je gradivo. Pomanjkljivi so uvodi še v marsikaterih drugih ozirih in povsem razumljivo je, da vsega, kar išče etnograf, v njih ne bo našel.²⁰

²⁰ Vsa besedila zbirk je Siču slovnično in stilistično popravljajl dr. Janko Šlebinger.

Ko smo že pri obravnavanju besedne plati Sičevih del, ne smemo pozabiti edinega večjega besedila, edine knjige, v katero ni Sič prispeval nobenega svojega lastnega slikovnega gradiva, to je »Slovenskih narodnih noš«. Res je, da so v tem delu opisi noš pomanjkljivi, da starejše gradivo ni izčrpno navedeno, da niso dalje opisane vse slovenske ljudske noše, da avtor iz praktičnih razlogov, oziroma glede na festivale in druge prireditve, misli le na praznično »narodno nošo« ter da še ne pozna nobenih drugih vidikov v obravnavanju ljudske noše, — ali navzlic temu moramo na drugi strani priznati, da je Sič s tem svojim delom, čeprav namenjenim praktičnim ciljem, napravil hkrati tudi uslugo naši etnografiji. Z njegovimi »Slovenskimi narodnimi nošami« smo na osnovi starejšega in novejšega gradiva dobili v slovenski etnografiji prvi večji pregled ljudskih noš s celotnega slovenskega ozemlja, obenem pa to delo zaključuje pri nas poglavje zgolj deskriptivne metode v obravnavanju ljudske noše.

Iz vsega tega, kar smo doslej povedali o Siču, torej le sledi, da je pomen njegovega dela za etnografijo vsaj v nekaterih pogledih bolj ali manj problematičen. Ta problematika je v naši etnografiji razmeroma zelo zgodaj oživela, in sicer najprej v kratkem, skoraj neopaznem poročilu Stanka Vurnika o Sičevih zbirkah v I. letniku Etnologa, nato pa še v pismu, ki ga je Vurnik l. 1930 poslal Siču.²⁷ V svojem poročilu je Vurnik res prehitro in prepovršno odpravil Sičevo delo, toda priznati je treba, da je ob tej priliki pogodil bistvo vprašanja nekaterih njegovih zbirk. Vurnik sicer pravi, da je Sičevo delo »plod mnogoletnega truda na polju dela za ohranitev slovenske ljudske umetnosti in nje zopetnega vzbujanja k življenju« in da to delo »častno zadošča svoji (etnografa to ne sme motiti) zadani nalogi: nuditi ljudem, ki hočejo graditi, vesti, ornamentirati v slovenskem slogu — vzorcev iz domačega zaklada«, vendar že v naslednjem odstavku opredeljuje kritičen odnos etnografa do njegovega dela, ki ga naziva »leksikon ‚narodnih‘ ornamentov«: »Etnograf seve, ki raziskuje oblike ljudske umetnosti z ozirom na kraj in čas njihovega nastanka in tako išče v mnogobrojni sistemi, bo Sičevo delo mogel rabiti v svojo svrhu le v omejenem obsegu, ker je zanj ornament, o katerem ne vé kraja in časa postanka, neraben.« In na koncu svojega poročila želi Vurnik, da bi avtor v bodoče upošteval v svojih izdajah tudi etnografske interese. — V svojem dopisu iz l. 1930 razčiščuje Vurnik spor, ki je nastal med njim in Sičem zaradi objave nekaterih slik k Vurnikovi razpravi »Kmečka hiša Slovencev na južnovzhodnem pobočju Alp« (Etnolog IV). Iz tega dopisa med drugim izhaja, da je moral Vurnik nekajkrat ugotoviti delno različnost njunih interesov (svojih in Sičevih) pri študiju istega predmeta.

Takšno stališče St. Vurnika nas nikakor ne prešeneča in dobro razumemo, da je deloma kritično gledal na Sičevo delo. Pri tem pa ni tajil njegovih zaslug za etnografijo, saj se je v svojem delu sam v marsičem naslonil na njegovo gradivo. Kakor smo že poudarili, ni Sič zasledoval s svojim delom nobenih znanstvenih etnografskih interesov. Prav to dejstvo

²⁷ Etnolog I, 1926/27, str. 173/174; prepis pisma St. Vurnika prof. Siču je v arhivu EM.

ga opravičuje raznih pomanjkljivosti, vrhu tega pa nas opozarja, da ne iščemo v njegovih zbirkah stvari, ki jih v delih takega značaja ni mogoče dobiti, n. pr. zgodovinsko zasnovanih razprav, podatkov o času nastanka predmetov, okraskov in podobno. Če pomislimo, s kakšnimi nameni je Sič pravzaprav posegel v svet ljudske ustvarjalnosti, potem moramo reči, da je s svojimi deli razmeroma veliko prispeval naši zaostali etnografiji.

Njegovo delo nas opominja, da ga izpopolnimo ali s posebnimi študijami ali s slikovnim gradivom z drugih področij, oziroma ga nadaljujemo z novimi zbirkami. To vprašanje postaja od leta do leta vedno bolj aktualno. Če natanko vzamemo, pa smo Sičeve zbirke pričeli v nekem pogledu dopolnjevati že kmalu zatem, ko so izšle. Pri tem imamo v mislih Josipa Mantuanija in njegove obširne ocene o zbirkah.²⁸ Te ocene, ki niso ravno skope s pohvalo, so večidel že kar razprave v malem, napisane z velikim znanjem na rob Sičevih zbirk. V njih navaja Mantuani med drugim tuje slovstvo o naših nošah, nakazuje smeri in zgodovinski razvoj okrasja na pohištvu ter podaja izpiske iz raznih inventarjev, ki obsegajo dobo od l. 1558 do 1698 in v katerih so primeri za vse vrste pohištva, od navadnega, neokrašenega do umetno poslikanega. Ob zbirki »Kmečke hiše in njih oprava na Gorenjskem« razpravlja, kako se je razvijala slovenska hiša v preteklih dobah ter pokaže na ognjišče kot na pomembno središče hišnega florisa, v zvezi s tem pa ga zlasti zanima dimnica. Ob pisanicah in kožuhih razpravlja o našem ornamentu. In tako dalje. Prav poučno je opazovati, kako se je Mantuani razživel in razpisal ob Sičevih delih in strinjamo se s Fr. Steletom, ko pravi, da je škoda za vsa ta njegova poročila, da so raztresena po raznih letnikih Carniole in Doma in sveta.²⁹ Ne glede na to, da je v njih že marsikaj zastarelega, menimo, da bi jih bilo treba o prvi primerni priliki ponatisniti v posebni knjižici kot sestavni del Sičevih zbirk.

Iz našega doseganja razpravljanja zaključno povzemamo, da vidimo v Siču etnografa, ki ima nedvomno svoje posebno mesto v naši etnografiji.

²⁸ Ocene Josipa Mantuanija o Sičevih delih so bile objavljene v tehle revijah oz. časnikih: Slovenec št. 150 z dne 4. VII. 1918 — Narodne vezenine na Kranjskem; Carniola IX/1918, zv. 1 in 2 — Narodne vezenine na Kranjskem; Dom in Svet XXXII/1919 — Narodne vezenine na Kranjskem, I. in II. del; Dom in Svet XXXII/1919 — Narodne vezenine na Kranjskem, III. in IV. del; Dom in Svet XXXII/1919 — O slovenskih narodnih nošah (I. izdaja); Glasnik Muzejskega društva II. in III/1921—1923 — Narodni okraski na orodju in pohištvu; Glasnik Muzejskega društva II. in III/1921—1923 — Kmečka hiša na Gorenjskem in kmečka soba na Gorenjskem; Dom in Svet XXXV/1922 — Narodni okraski na pirhih in kožuhih; Dom in Svet XXXVI/1923 — Narodni okraski na orodju in pohištvu; Dom in Svet XXXVII/1924 — Kmečke hiše in njih oprava na Gorenjskem.

Poleg Mantuanija so ocenjevali Sičeva dela: St. Vurnik (Etnolog I/1926/27); F. Kotnik (CZN XXIII/1928 — Slov. narodne noše); B. Račič (Slov. Narod št. 145 od 28. VI. 1918 — Narodne vezenine na Kranjskem); P. K. = Pavel Karlin (Razgled št. 4/5—1927 — Slov. narodne noše); -er = Slebinger (Ljubljanski Zvon 1918 — Narodne vezenine na Kranjskem, I. del); Fr. Kobal (Ljubljanski Zvon 1920 — Narodne vezenine na Kranjskem); J. A. G. = Joža Glonar (Ljubljanski Zvon 1922 — Narodni okraski na pirhih in kožuhih, Narodni okraski na orodju in pohištvu) itd.

²⁹ Fr. Stele, Josip Mantuani, Etnolog V in VI, 1933, str. 286.

Bil je praktičen etnograf, kar pomeni, da je z etnografijo vezal praktično-uporabne in buditeljske smotre svojega dela. Značilno za etnografijo malega naroda je vsekakor, da prav tem smotrom dolgujemo zahvalo, da smo dobili prva večja dela o naši ljudski ornamentiki in noši. Spričo praktičnih nalog, zaradi katerih je Sič deloval na etnografskem področju, pa je končno razumljivo, da ni mogel seči globlje v etnografijo in njene posamezne panoge, ki so bile predmet njegovega zanimanja.

V.

Preostaja nam le še kratek epilog k Sičevemu delu in življenju.

Njegovo delo je ostalo nedokončano. Za zbirkami okraskov na orodju in pohištvu ter kmečkih hiš na Gorenjskem bi bile morale iziti še nadaljnje zbirke. A tudi zbirke, ki so izšle, so bile okrnjene. Iz Mantuanijevih poročil posnemamo, da je Siču še mnogo gradiva preostalo, ki ga ni mogel objaviti. Odločale so pri tem založbe in denarna sredstva. V Narodnih okraskih na orodju in pohištvu Sič sam pripominja, da bi obširnejša objava bila predraga, zato da je moral izrezljane okraske odložiti za pozneje. Njegova dela imajo kar štiri različne založnike. To priča, da je bilo zalaganje zbirke tvegano dejanje in da je bilo zaradi tega težko dobiti zanje založnika. Nekaterih zbirke (n. pr. Narodnih okraskov na pirnih in kožuhih ter na orodju in pohištvu) tudi niso tako kupovali, kakor je bilo pričakovati, in so v precejšnih množinah preostale na zalogi. Za svoje zadnje večje delo, zbirko avbnih čel, pa Sič že sploh ni več mogel dobiti založnika. V svojem prigradničnem članku k njegovi 60-letnici omenja Rudolf Mole, »da je obžalovati, da že ni dobil založnika za nadaljnjo zbirko, ki bo vsebovala avbe«. ³⁰ Pri »Zlatih avbah« se je torej ustavilo, in ker zanje ni našel založnika, je morala zbirka dve leti izhajati v Ženskem Svetu. Taka je bila usoda njegovega zadnjega večjega dela.

Da je Sič po letu 1927/28 prenehal z delom večjega obsega, so bili krivi še drugi momenti iz njegovega življenja. Pomisliti moramo, da je Sič pričel izdajati svoje zbirke, ko je bil 53-leten, torej se je razmeroma pozno lotil svojega dela. Leta 1923 je po nesreči oslepel na enem očesu, l. 1928 pa je bil že 63-leten. Desetletno neprestano in intenzivno delo ga je moralo utruditi in po »Zlatih avbah« je pričel živčno slabeti. Z l. 1927/28 se torej začel zanj nova doba, doba oddiha in miru, o kateri pa ne smemo misliti, da mu je minila brez dela. V tej dobi se ukvarja z načrtovanjem raznega pohištva ter po malem pisateljuje. Napisal je več krajših spisov, deloma etnografskega deloma feljtonistično-beletrističnega značaja. Tako je l. 1927 objavil v Slov. Narodu podlistek z naslovom »Trnovski originali«, ³¹ podpisal pa se je Kramarjev. ³² V tem spisu je Sič predstavil vrsto trnovskih originalov iz 19. stoletja, stalnih gostov znane stare gostilne v Trnovem

³⁰ Slovenski Narod od 22. II. 1925.

³¹ Slovenski Narod 1927, št. 177, 188 in 194.

³² Siču so rekli v Trnovem »Kramarjev Francl«, in sicer zaradi tega, ker je svoj čas s svojimi starši stanoval v Vogelni ulici št. 3 pri Kramarju.

»pri Brgantu«, ki je ravno l. 1927 obhajala stoletnico svojega obstoja. Nadalje je v Vodnikovi pratiki za l. 1929 opisal kmečko svatbo iz škojeloške okolice (z ilustracijami M. Gasparija), v XII. letniku Etnologa (1940) pa je priobčil »Narodopisne drobtine«, to je več manjših etnografskih opisov oziroma anekdot (Pogača, S kmečkega sejma, Besorkosarna). Podobnih »drobtin« je moral še kje objavljati. V njegovi zapuščini smo našli rokopise naslednjih spisov: Pufarica, Fjancka, Upokojenca, Krošamo in Vraže vsake baže. Marsikatero ljudsko anekdoto ali humoresko si je zapisal v trnovski gostilni »pri Brgantu«, ki jo je vodila ženina mati, imenovana Brgantova mama, po njeni smrti pa on sam s svojo ženo. Ta gostilna, v katero so zahajali stari kmečki očanci, razni trnovski originali, čolnarji, ptičarji in drugi, je bila zanj v mnogih ozirih pravi etnografski prostor, ki ni bil brez vpliva na njegovo delo.

V tej dobi, ko se mu je življenje nagibalo svojemu koncu, je Sič skladal posebne domače pesmi, prigodnice, ki jih je imenoval »hante«.³³ V prvi knjigi hant pojasnjuje te svoje pesmi takole: »Ob različnih, navadno veselih prilikah sem v družbi pri Brgantu pa tudi doma napisal tele »hante«, kakor bi jih imenovala naša blagopokojna, nepozabna Brgantova mama. Od leta 1933 do l. 1938 sem si nekaj teh rokopisov slučajno shranil in sedaj tu notri prepisal...« V eni izmed hant iz l. 1939 (II. knjiga) pa takole sodi o svojem pesnikovanju:

*Niso pesmi, niso kvante,
to od dedka so le »hante«,
ki jih zlagal je za špas,
imel pri tem je kratek čas.*

Sič posveča hante svojim prijateljem in znancem, raznim kulturnim in političnim delavcem, pogosto tako imenovanim »torkarjem«, to je posebnemu omizju gostov, ki so se ob torkih sestajali v Brgantovi gostilni. Dalje se v hantah spominja sorodnikov in ožjih rodbinskih članov, raznih dogodkov in obletnic. Nekaj pesmi je zloženih kar v slogu ljudske pesmi, oziroma sejmjskih lectarskih verzov:

*V Zvezdo bom hodil na klopco sedet,
sem fant jest od fare, sem kar za devet,
če katera me hoče, le tam me dobi,
nikar naj po svetu me okrog ne lovi.*

*Dekleta se lišpajo,
obleke si krišpajo,
da bile bolj zale,
se fantom dopale.*

³³ V prvi knjigi »Moje hante« (Kramarjev) razlaga prof. Sič ime »hante« takole: »Hante — okrog Škofje Loke so rekli, če je kdo pripovedoval kake praznarije, flavze: 'Beži, beži, ti pa tvoje hante!' ali 'Pripovedoval je same hante' (marne, čenče).« — »Hante« obsegajo šest v usnje vezanih knjig, razen tega pa mnogo pesmi, pripravljenih za VII. knjigo. Vse pesmi hrani Antonija Sič roj. Vodnik, vdova po pok. Albertu Siču.

Nekaj svojih hant je menda objavil v listih »Naš val« in »Toti list«, med drugim pesem »Vaba«, ki meri na politične razmere v bivši Jugoslaviji:

*Ko konja loviš,
mu ovsu moliš.
Ko konja si ujel,
na uzdo ga del.*

*Ko volilcev želiš,
obljube deliš,
si volilce dobil,
bi kri jim rad spil.*

Do teh svojih pesmic pa je imel Sič tudi svoj kritičen odnos, ki ga večkrat izrazi. V drugi knjigi (1939) opozarja, da so to le osnutki, ki še niso končno veljavno popravljeni, medtem ko se v četrti knjigi takole izrazi o svojih kratkočasnicah:

*Tvoje pesmi so za nič,
zapomni to si Bertl Sič.*

Leta 1941 umre Siču njegova žena. Ta izguba ga je zelo prizadela in je dolgo ni mogel preboleti, tudi še potem ne, ko se je drugič poročil (1942). Svoje bolečine, sploh vse svoje notranje življenje, zaupa le hantam, ki mu njih skladanje postaja redno opravilo. Hante sklada malone vsak dan. Z njimi registrira razne dnevne dogodke iz svojega življenja, spominja se svoje prve žene itd. Po letu 1943 se mu hante zbirajo že v sedmo knjigo.

Koliko je v Sičevih hantah trajnejše ljudsko-umetniške vrednosti, bi mogli presoditi šele tedaj, ko bi podrobno pregledali vseh sedem pesniških zbirk. Eno pa je vsekakor že danes gotovo: hante so dragocen vir za spoznavanje Sičevega življenja v zadnjih letih pred njegovo smrtjo.

V hantah, nastalih v obdobju 1941—1944, je jasno čutiti, kako izgublja Sič čedalje bolj stik z zunanjim svetom. Velika dogajanja, kakor svetovna vojna, okupacija, osvoboditev, gredo skoraj neopazno mimo njega. S starostno oslabeleostjo se izvršijo velike spremembe v njegovem duševnem življenju. Spomin ga vedno bolj zapušča, svet se mu oži in izginja iz njegove zavesti.

Tega stanja, te trpke osamelosti ga je naposled rešila smrt 30. julija 1949.

*

Slovenski etnografi cenimo delo prof. Alberta Siča, zlasti pa nam bo vedno vzor njegova ljubezen do ljudskega izročila.

Résumé

VIE ET OEUVRE DE L'ETHNOGRAPHE SLOVÈNE ALBERT SIČ

L'auteur a consacré son article à la vie et à l'oeuvre du prof. Albert Sič (1865—1949), ethnographe slovène émérite. Entre 1918 et 1928 Albert Sič publia plusieurs collections ethnographiques en lithographie de couleur (chromolithographie):

1° les broderies nationales de Carniole (en 4 parties: broderies de la Haute Carniole, celles de la Carniole Blanche, broderies blanches, broderies multicolores);

2° les ornements nationaux sur les oeufs de Pâques et sur les fourrures paysannes;

3° les ornements nationaux sur les outils et sur l'ameublement;

4° les maisons paysannes et leur ameublement en Haute Carniole;

5° les coiffes dorées, collection de fronteaux de coiffes.

Le professeur Albert Sič a beaucoup étudié les costumes populaires slovènes et les a décrits dans un livre spécial, illustré par le peintre académique Maxime Gaspari. Bien que les oeuvres de Sič — restées inachevées — aient des intentions éducatrices, pratiques et même «nationalisantes», il faut néanmoins reconnaître leur importance pour la science ethnographique slovène. Le professeur Sič a, en effet, présenté tous ses dessins avec une précision ethnographiquement irréprochable; il a expliqué ses collections dans des introductions, complétées par les remarques nécessaires; dans l'ensemble de son oeuvre ainsi que dans l'aménagement général de ses collections, il a tenu compte des arguments ethnographiques.

Walter Schmid

Dne 24. marca 1951 je umrl v Gradcu izredni profesor za provincialno arheologijo na tanjkašnji univerzi, vodja prazgodovinskega oddelka in numizmatičnega kabineta v štajerskem deželnem muzeju Joaneju in štajerski deželni arheolog dr. Walter Schmid.

Bil je naše gore list, Franc Šmid, rojen 18. januarja 1875 na Gašteju pri Kranju. Po končani gimnaziji v Ljubljani je materi na ljubo postal benediktinec Walter ter je služboval v Admontu in v njegovi okolici. Ponosen in nepopustljiv v vsem, kar je imel za pravilno, pa ni mogel shajati s predstojniki in je zapustil mesto. Z materino pomočjo je študiral potem klasično filologijo in zgodovino na univerzi v Gradcu. Tu je postal nanj pozoren A. Luschin, ki mu je pripomogel, da je postal 1905 kustos deželnega muzeja v Ljubljani, kjer je razvil vsestransko arheološko in etnografsko delavnost, ki je v veliki meri postavila temelje današnjim arheološkim in etnografskim zbirkam. Visok in postaven kustos v benediktinski halji pa je bil tudi polnokrven mož. Vzljubil je dekle, prestopil v evangeličanstvo in se poročil; posledica je bila, da ga je kranjski deželni odbor 1909 odpustil iz službe in da so ga zapustili, razen redkih, tudi prijatelji. Pozabil pa ga ni varuh A. Luschin, ki je dosegel, da je štajerski deželni odbor ustanovil mesto deželnega arheologa, univerza pa docenturo za provincialno arheologijo, ki ju je 1912 nastopil W. Schmid. Tako je začel življenje dveh domovin, stare in nove; staro slovensko je ljubil, novo nemškoštajersko je spoštoval, obe pa je tako tudi vezal. Schmidova knjižnica je bila izraz slovenskega in nemškega kulturnega, zgodovinskega in leposlovnega prizadevanja do 1949; osebno se je zanimal tudi za novega Slov. etnografa in verno sledil delu Etnografskega muzeja. Po priključitvi Avstrije k Nem-